

C. 1930/026

Ա. ՎԵՐՄԻՅԱՆ

ՊՏՂԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ

ՁԵՌՆԱՐԿ

ԳՅՈՒՂՅԵՐԻՏ ԴՊՐՈՅՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ա. ՄԱՍ

БИБЛИОТЕКА
ИЗДАТЕЛЬСТВА
ДОКТОРА
РАМОНА
СР



ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1929

634.1

4-51

C.1930/925

30 JUL 2010

Ա
1474

634.1

4-51

Ա. ՎԵՐՍԻՇՅԱՆ

ՊՏՂԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

ԳՅՈՒՂՑԵՐԻՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ա. ՄԱՍ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ИСТОРИКОЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР



33-4322

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1929

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Պտղաբուծություն կոչվում է այն գիտությունը, վորն ուսումնասիրում է ուսվող պտուղներ, որինակ՝ խնձոր, տանձ, դեղձ, ծիրան, մորի յեվ այլն տվող ծառերն ու թփերը: Ուսումնասիրելով պտղաբուծությունը՝ մենք սովորում ենք, թե ի՛նչպես պետք է աճեցնել ու տնկել մատաղ ծառիկը, ի՛նչպես այն խնամել, վորտեղ, ի՛նչպես յեվ ի՛նչպիսի տեսակներ բազմացնել: Միաժամանակ ուսումնասիրում ենք պտղատու ծառերի տեսակները, իմանալու համար, թե նրանցից վորն է լավ, վորն է վատ, վորը ինչի համար է գործադրվում, վորտեղ ավելի լավ կանեն յեվ այլն:

Մարդիկ պտղաբուծությամբ զբաղվում են շատ հին ժամանակներից: Բազմաթիվ տեղեր անտառներում վայրի դրությունը աճում են խնձորենին, տանձենին, բալենին, սալորենին յեվ այլն: Հին մարդն անտառում հավաքում էր վայրի պտուղներ յեվ նրանցով սնվում: Հետագայում նա սովորեց իր տան մոտիկ տեղում տնկել ծառեր, խնամել, գյուղից գյուղ տեղափոխել, յեվ այժմ յերկրագնդի վրա չկա մի բնակելի յերկիր, վորտեղ վորեվկ պտղատու ծառ կամ թուփ չաճի: Նույնիսկ հեռավոր ցուրտ Սիբիրում այժմ զբաղվում են պտղաբուծությամբ:



55987-66

Գրառեպլար № 1711 բ. Հր. 939 Տիրաժ 3000

Պետհրատի յերկրորդ տպարան Յերևանում—Պ. 200

Կան տեղեր, վորտեղ գյուղական բնակչութեան գլխավոր զբաղմունքը պտղաբուծութիւնն է. այդ յերկրներէց մեծ քանակութեամբ զանազան պտուղներ են արտահանւում դեպի ուրիշ յերկրներ: Այսպես, որինակ՝ Ավստրալիայից, Ամերիկայից շատ մեծ քանակութեամբ զանազան պտուղներ են փոխադրում Անգլիա, Շվեդիա, Նորվեգիա, վորոնց սեփական պտուղը չի բավականացնում: Հիանալի պտղատու այգիներ կան Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, Իտալիայում: Մեզ մոտ Միութեան մեջ ել կան շատ լավ պտղատու այգիներ: Առանձնապես հայտնի յեն իրենց պտուղներով Ղրիմը, Ուզբեկստանը, Տանիկստանը, Անդրկովկասը:

I

ՊՏՆԱՐՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայաստանի բնակչութիւնը պտղաբուծութեամբ զբաղւում է շատ հնուց, բայց մինչև այժմ յերկրի մեծ մասում տնտեսութեան համար պտղաբուծութիւնը մեծ նշանակութիւն չունի:

Հայաստանում պտղատու այգիներով բռնված տարածութիւնն ընդամենը մոտ 5000 հեկտար է, վորից 3000-ը զուտ պտղատու այգիներ են, իսկ մնացածը ցրված են խաղողի այգիներում, տների բակերում, դաշտերում և այլն: Մեզ մոտ պտղատու այգիները մեծ մասամբ փոքր են, մոտ $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{4}$ հեկտար. հազվադեպ են միջանի հեկտար տարածութեամբ այգիներ: Հայաստանում մեկ հեկտար պտղատու այգուց միջին հաշվով ստացվում է մոտ 75 ցենտներ (450 փ.) բերք, իսկ ամբողջ յերկրում տարեկան հավաքւում է ընդամենը 3.600.000 ցենտներ բերք, վորն արժե մոտ 580.000 ռուբլի: Վորովհետև տնտեսութիւնների մեծ մասի այգիները փոքր են, և ստացվող բերքն էլ քիչ է, այդ պատճառով բերքի մեծ մասը մնում է տնտեսութեան կարիքների համար, և շատ քիչ մասն է ծախվում: Այն մասը, վոր ծախվում է, կոչվում է ապրանքային մաս: Հայաստանի պտղաբուծութեան ապրանքային մասը կազմում է 35 տոկոս:

այսինքն ծախվում է ստացված բերքի մոտ 35 տոկոսը: Յեթե մենք համեմատենք մյուս կոլտուրաների հետ, կտեսնենք, վոր Հայաստանում ցանքսերով բռնված է ընդամենը մոտ 230 000 հեկտար, վորպիսի տարածութիւնից ստացվում են զանազան մթերքներ—ցորեն, գարի, բամբակ, ընդեղեն, խոտ և այլն, ընդամենը 30.000.000 ռուբլի գումարի: Իսկ յեթե մենք վերցնենք այդ բոլոր մթերքների ապրանքային մասը, կտեսնենք, վոր այն արժե մոտ 9 000.000 ռուբլի, մինչդեռ պտղաբուծութեան ապրանքային մասն արժե մոտ 900.000 ռուբլի:

Յեթե մենք հիմա հաշվենք, թե պտղատու այգիներն ամբողջ տարածութեան վրէ տոկոսն են կազմում, և դրանից ստացվող պտուղների արժեքը մյուս բոլոր մթերքների արժեքների վրէ տոկոսն է կազմում, նաև այն, թե պտղաբուծութեան ապրանքային մասի արժեքն ընդհանուր մթերքների ապրանքային մասի արժեքի վրէ տոկոսն է կազմում, կգանք այն յեզրակացութեան, վոր թեև պտղատու այգիները համեմատաբար փոքր տարածութիւն են բռնում, բայց տալիս են բավականին մեծ յեկամուտ:

Ասածներից պարզ է, վոր պտղաբուծութիւնը ձեռնառու զբաղմունք է Հայաստանի պտղաբերական տնտեսութեան համար:

Ինչպես հայտնի յե, Հայաստանը շատ հողատա-կաւ յերկիր է: Սակավահող յերկրներում առանձնապէս կարևոր է դարգացնել գյուղատնտեսութեան այն ճյուղերը, վորոնք տալիս են մեծ յեկամուտ: Այդ ճյուղերն են՝ բամբակագործութիւնը, ծխախոտագործութիւնը, բանջարաբուծութիւնը, խաղողաբուծութիւնը, պտղա-

բուծութիւնը: Սակայն ամեն տեղ չի կարելի մշակել բամբակ, ծխախոտ, խաղող, բանջարանոց և այլն: Մեկի համար հարկավոր է շատ տաքութիւն, իսկ մյուսի համար՝ խոնավութիւն, յերրորդի համար՝ հարթ տարածութիւն, լավ, փուխր հողեր և այլն:

Այդ տեսակետից պտղաբուծութիւնն առանձնապէս հարմար ճյուղ է: Նախ պտղատու այգիների համար կարելի յե ոգտագործել թեք, անհարմար լանջերը. յերկրորդ՝ շնորհիւ պտղատու ծառերի տեսակների և փոփոխակների (сорт) բազմազանութեան, միշտ ել կարելի յե նրանցից ընտրել համարյա ամեն կլիմայի և ամեն հողի հարմար տեսակները և գցել պտղատու այգի. յերրորդ՝ պտղատու ծառերը չեն պահանջում այնքան շատ ջուր, ինչքան բամբակը, բանջարանոցները և այլն:

Այսպիսով պարզ է, վոր Հայաստանում, վորտեղ մեկ շնչին այնքան քիչ է հող հասնում, վորտեղ կան շատ թեք, անհարմար, քարքարոտ հողամասեր, և միաժամանակ ջուրը չի բավականացնում, պտղաբուծութիւնը պետք է առանձնապէս ուժեղ կերպով զարգանա: Դրան պիտի ավելացնել նաև այն, վոր մեզ մոտ ստացվող պտուղներն ել լավ վորակի յեն և կարող են արտահանվել Միութեան վաճառական շրջանները և նուրիսկ արտասահման:

ՀԱՐՑԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ձեր տնտեսութեան մեջ պտղատու ծառեր ունե՞ք:

2. Այդ ծառերն առանձին այգի՞ յեն կազմում, թե գտնվում են խաղողի այգում կամ տան ըսկում:

3. Ձեր տնտեսութեան մեջ խնչքան տարածութիւն եւ բռնված պտղատու ծառերով:
4. Տնտեսութիւնն ընդամենը վերքան հող ունի:
5. Պտղատու այգին ամբողջ հողի վեր տոկոսն եւ կազմում:
6. Քանի տարի յե, վոր ձեր այգին գոյութիւն ունի:
7. Յլգու բերքը ծախում եք, թե ոգտագործում եք տնտեսութեան մեջ:
8. Վեր մասն եք ծախում:
9. Ծախում եք գլուղում, թե արտահանում եք:
10. Ո՞ւր եք արտահանում:
11. Պտուղները մթերքներով փոխանակում եք:
12. Վեր մասն եք փոխանակում:
13. Ի՞նչ մթերքներով եք փոխանակում և խնչ հարաբերութեամբ:
14. Քանի հեկտար պտղատու և խառն այգիներ կան գլուղում:
15. Գլուղն ընդամենը խնչքան հող ունի:
16. Ամբողջ հողի վեր տոկոսն են բռնում պտղատու և խառն այգիները:
17. Քանի տնտեսութիւն այգիներ ունեն:
18. Տնտեսութիւնների վեր տոկոսն ունեն զուտ պտղատու այգիներ, և քանիսը՝ խառն:
19. Գլուղում միջին մեծութեան այգին վերքան տարածութիւն եւ բռնում:
20. Պտուղների բերքը մեծ մասամբ ծախվում ե, թե մնում ե տնտեսութիւններում:
21. Յեթե ծախվում ե, ում և վերտեղ:
22. Ձեր շրջանի վեր գլուղում կան պտղատու այգիներ:

23. Ընդամենը քանի հեկտար պտղատու այգի կա ձեր շրջանում:

Հաշիվներով դուրս բերեմ

1. Հայաստանում պտղատու այգիներն ընդհանուր ցանքատարածութեան վեր մասն են կազմում:
 2. Պտուղների արժեքն ընդհանուր ցանքատարածութիւնից ստացվող մթերքների արժեքի վեր տոկոսն եւ կազմում:
 3. Պտուղների ապրանքային մասի արժեքն ընդհանուր մթերքների ապրանքային մասի արժեքի վեր տոկոսն եւ կազմում:
 4. Քանի անգամ ձեր շրջանի մեկ հեկտար պտղատու այգու բովանդակ յեկամուտը մեծ եւ մեկ հեկտար ցորենի յեկամուտից:
- Այս բոլորի համար կազմեցեք դիտարամմաներ:

II

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՏՂԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԾՐՋԱՆՆԵՐԸ

Պտղարուծութեան տեսակետից Հայաստանը մոտավոր ճշտութեամբ կարելի յե բաժանել յերեք գոտու՝

1. Յերեանի, Եջմիածնի, Դարայաղյաղի և Մեղրու գավառների ցածրադիր շրջանները:
 2. Այդ գավառների, այլ և Դիլիջանի, Լոռի-Փամբակի և Զանգեզուրի նախալեռնային շրջանները:
 3. Բոլոր գավառների լեռնային շրջանները:
- Ցածրադիր շրջաններում տարածված են գլխավորապես ծիրան, դեղձ, տանձ, թուխ:

Նախալեռնային շրջաններում՝ խնձոր, սալոր, տանձ, բալ:

Իսկ ամբողջ յերկրում պտղատու ծառերի տեսակներն ըստ իրենց քանակի կարելի չէ դասավորել հետևյալ հաջորդականութեամբ — ծիրանի, սալորենի, դեղձենի, խնձորենի, թթենի, կեռասենի, բալենի, տանձենի, ընկուզենի, փշատի, սերկելի, ուռենի, թզենի, հոնի և այլն:

Այս դոտիններից յուրաքանչյուրը բաժանվում է բազմաթիվ ավելի մանր մասերի, վորոնք իրարից զանազանվում են տեսակներով և փոփոխակիներով և, վոր զլիսավորն է, պտուղների վորակով: Այդ բոլորն առաջանում են նրանից, վոր Հայաստանի տարբեր տեղերը կլիմայի, հողի տեսակներից խիստ կերպով զանազանվում են իրարից, ուստի և մի տեղ ծիրանն է լավ, մյուս տեղ ստացվում են հիանալի խնձորներ և այլն:

ՀԱՐՅԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ձեր այգում ի՞նչ տեսակի պտղատու ծառեր կան:

2. Ամեն մի տեսակից քանի՞ հատ է:

3. Դուրս բերե՞ք նրանց տոկոսային հարաբերությունը (կազմեցե՞ք տախտակ):

4. Ի՞նչ պտուղներ եք ծախում:

5. Վճր պտուղներն եք համարում ամենաձեռնարկուն:

6. Գյուղում ի՞նչ տեսակ պտղատու ծառեր են տարածված:

7. Դուրս բերե՞ք նրանց տոկոսային հարաբերությունը (կազմեցե՞ք տախտակ):

8. Գյուղում ամենից շատ վճր պտուղներն են ծախվում:

9. Վորոնք են համարվում ամենից ձեռնարկները:

10. Կազմեցե՞ք տեսակների տոկոսային հարաբերությունը զիտղամաման ամբողջ Հայաստանի համար:

11. Գյուղի շրջակայքում կան վայրի պտղատու ծառեր ու թփեր և ի՞նչպիսիք:

12. Վճրատեղ և ի՞նչպիսիք են աճում (անտառում, բաց դաշտում, կիրճերում և այլն):

13. Գյուղացիք ոգտագործում են այդ պտուղները:

14. Ի՞նչպիսիք և ի՞նչ նպատակի համար (չորացնել, ողի քաշել):

15. Ծախվում են վայրի պտուղները և ի՞նչ դրուժյամբ:

16. Հավաքեցե՞ք վայրի և կուլտուրական պտղատու ծառերի և թփերի կոլեկցիաներ (տերևներ, ծաղիկներ, ճյուղեր, պտուղներ):

17. Համեմատեցե՞ք տարբեր պտղատու ծառերի ու թփերի զանազան մասերն իրար հետ և սովորեցե՞ք զանազանել և ճանաչել տարբեր տեսակներն ըստ նրանց ծաղիկների, տերևների, ճյուղերի, բողբոջների և կեղևի: Ուշադրութեամբ դարձրե՞ք տերևների ձևի ու մեծութեան վրա:

18. Դիտեցե՞ք՝ վճր շիփրի ճյուղերի վրա յեն նստած ծաղիկներն ու պտուղները խնձորի, տանձի, կեռասի, բալի, դեղձի, ծիրանի և սալորի ծառերի մոտ: Լինում են պտուղներ խնձորենու և տանձենու միամյա ճյուղերի վրա: Լինում են պտուղներ դեղձենու, սալորենու, բալենու, կեռասենու միամյա ճյուղերի վրա:

19. Նկարագրեցեք խնձորենու, տանձենու, սալորենու, բալենու, դեղձենու և ծիրանի պտղակիր շիւղերն ու ճյուղերը: Ուշադրութիւն դարձրեք նրանց ձևի, կեղևի և տարիքի վրա: Միատեսակ են արդյոք ճյուղի վրայի բոլոր աչքերը (ձևով և մեծութեամբ): Կտրեցեք աչքերը յերկայնքից ու լայնքից, զննեցեք խոշորացուցով: Ուշադրութիւն դարձրեք՝ վորոնց մեջ դուրս կնկատեք ծաղկի կազմվելու սկիզբը: Ի՞նչպես են դասավորված խնձորի, տանձի, սալորի, դեղձի, կեռասի, բալի և ծիրանի ծառերի ծաղկային բողբոջները, քանիական հատ միասին են:

Լավ դիտեցեք և համեմատեցեք տանձի, խնձորի, սալորի, կեռասի, դեղձի և ծիրանի ծառերի ծաղկային բողբոջները. վորոշեցեք՝ յուրաքանչյուր բողբոջի մեջ քանի՞ ծաղիկ կա:

Հալածեցեք ծաղիկներ յուրաքանչյուր տեսակից. զննեցեք և նշանակեցեք տարբերութիւնը: Ուշադրութիւն դարձրեք ծաղկակոթի յերկարութեան, ծաղկաթերթերի գույնի, ձևի և մեծութեան վրա: Դիտեցեք դասավորութիւնը, սպիի ձևը, առեջները գույնն ու թիւը:

20. Կտրեցեք զանազան տեսակի ծառերի միամյա շիւղեր, դիտեցեք կեղևի գույնը, նկատեցեք զանազանութիւնը: Կտրեցեք հին ճյուղերի կտորներ, դիտեցեք կեղևի և փայտանյութի գույնը:

21. Դուրս յեկեք աչքի և կեղևի գույնով և ծառի ձևով վորոշեցեք, թե ինչ տեսակի ծառ են (առանց տեղեկութիւնի): Կազմեցեք կողմնակցիաներ տերևներից, ծաղիկներից, ճյուղերից և այլն:

III

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊՏԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐԻ ՎՐԱ

Նախորդ գլխում մենք խոսեցինք այն մասին, վոր շնորհիվ բնական պայմանների տարբերութեան, զանազան տեղերում աճում և լավ են զարգանում զանազան պտղատու ծառեր: Այժմ տեսնենք, թե ինչպես են ազդում տաքութիւնը, խոնավութիւնը, քամիները և հողը պտղատու ծառերի վրա:

Տաքութեան ազդեցութիւնը.—Վորոշ տեսակի ծառեր լավ աճելու և պտուղ տալու համար պահանջում են ավելի շատ տաքութիւն, մշուսներն՝ ավելի քիչ: Այսպես՝ ծիրանին, դեղձենին, նշենին, թթենին, կեռասնին և շատ ուրիշները խիստ ցուրտ ձմռան չեն դիմանում և հասնելու համար պահանջում են շատ տաքութիւն և լույս: Բացի այդ, նշենին, ծիրանին, դեղձենին կանուխ են ծաղկում և հեշտութեամբ են տուժում զարնանային ցրտերից: Այդ պատճառով մենք նրանց ավելի հաճախ պատահում ենք հարավում և ցածրագիր շոգ շրջաններում:

Խնձորենին, բալենին, սալորենին պահանջում են պակաս տաքութիւն, դիմանում են ուժեղ ցրտերին և այդ պատճառով ավելի հյուսիս են տարածված և ավելի յեն բարձրանում դեպի լեռները: Այստեղ առանձին նշանակութիւն ունեն փոփոխակները, վորովհետև նրանց մեջ կան շատ դիմացկուններ և շատ քնքուշներ: Կան փոփոխակներ, վորոնք լավ պտղաբերում են նույնիսկ Սիբիրում:

ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Յէրբ են լինում առաջին ցրտահարութիւնները ձեր գլուղում:
2. Յէրբ են լինում վերջին ցրտահարութիւնները:
3. Ի՞նչքան ժամանակ ցրտահարութիւններ չեն լինում:
4. Լինում են ձմռանը խիստ սառնամանիքներ և վճր ամիսներին:
5. Ի՞նչքան ե լեղել ամենացածր ջերմութիւնը (իմանալ ամենամոտիկ ողերևութաբանական կայանից):
6. Նկատվում են խիստ տարբերութիւններ ցերեկվա և գիշերվա ջերմութիւնների միջև:
7. Նկատվում են ճեղքեր և փլուզվածքներ ծառերի բնի և ճյուղերի կեղևի դեպի արևելք և հարավ նայող մասերի վրա:
8. Յեթե նկատվում ե, հատկապես վճր տեսակների վրա:
9. Բացառեցեք դրա պատճառը:
10. Նկատվում ե արդյոք բողբոջների, մատաղ ճյուղերի, վոստերի և ամբողջ ծառերի ցրտահարութիւն ձմռանից հետո և վճր տեսակների մեջ:
11. Յեթե կան ցրտից տուժած ծառեր, դուրս բերեք տուժածների տոկոսային հարաբերութիւնն ըստ առանձին տեսակների և ըստ փլուզվածքների բնույթի (բողբոջի, մատաղ ճյուղերի, ամբողջ ծառի):
12. Հաճախակի լեն լինում դարնան ցրտեր. իմացեք հասակավորներից՝ քանի՞ դեպք ե յեղել վերջին 10 տարվա ընթացքում:

13. Վճր տեսակի ծաղկման ժամանակ են պատահում այդ ցրտերը:

14. Ի՞նչպես են անդրադառնում ցրտերը տարբեր տեսակների ու փոփոխականների վրա:

ԽՈՆԱՎՈՐՍԱՆ ԱՂԵՑՈՒՄԸ. — Խոնավութիւնն ունի պէս տարբեր կերպով են վերաբերվում պտղատու ծառերը: Այսպես՝ խնձորենին, տանձենին, սալորենին, բալենին պահանջում են ավելի շատ խոնավութիւն, քան դեղձենին, նշենին, ծիրանին, կեռասենին, վորոնք լավ են աճում չորային տեղերում: Խոնավութիւն շատ լեղած դեպքում պտուղներն ստացվում են վոչ համեղ, ջրալի, վոչ արոմատով: Ջրապակասութիւն դեպքում պտուղներն ստացվում են մանր և չոր, բացի այդ չոր և տաք շրջաններում պտուղները արագ են հասունանում և ձմռան պահիդ պտուղները վատ են դիմանում: Այդ պատճառով ընդունված ե խոնավ շրջաններում մշակել զլխավորապէս սալորենի, խնձորենի, մասամբ տանձենի, իսկ չոր շրջաններում՝ դեղձենի, ծիրանի, կեռասենի, նշենի և այլն:

Այն շրջաններում, վորտեղ խոնավութիւնը քիչ ե, սովորաբար կարիք ե լինում աղիները ջրել. բայց այս դեպքում պէտք ե լավ հիշել, վոր ամեն ժամանակ ջրել չի կարելի: Չի կարելի ջրել հենց ծաղկելուց առաջ և ծաղկելու ժամանակ, վորովհետև դրանից հաճախ ծաղիկները թափվում են: Լավ ե աղղում, յերբ ջրում են ծաղիկները թափվելուց հետո, յերբ պտուղները դարձել են սիսեռի չափ: Ամառվա ընթացքում ջրում են ըստ կարիքի: Առանձնապէս շատ ջրել չի կարելի, և վորպէսզի խոնավութիւնը պահվի հողում ավելի յերկար ժամանակ, անհրաժեշտ ե յուրաքանչեք

չյուր անգամ ջրեկուց հետո հողը փխրացնել: Պտուղների հասունանալու ժամանակ ջրեկու գեպքում բերքն ա՜վելի շատ և ստացվում, բայց պտուղները դառնում են ջրալի և վոչ քաղցր:

ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Վճր ամիսներին ամենից շատ տեղումներ (անձրև, ձյուն) են լինում ձեր շրջանում:
2. Տարեկան վճրքան տեղումներ են լինում ձեր շրջանում (տեղեկությունները վերցրեք ողբերկութաբանական կայանից):
3. Վճր ամիսներին ամենից շատ չորային են:
4. Հաճախ են տեղում անձրևներ պտղատու ծառերի ծաղկման ժամանակ:
5. Խնչպես են անդրադառնում անձրևները ծաղկման վրա (վճր տեսակներին):
6. Կան գյուղում չջրվող կուլտուրաներ (վորոնք են):
7. Գյուղի այգիները ջրովի՞ յեն, թե անջրգի:
8. Քանի՞ անգամ և ինչ ժամկետներում են ջրվում այգիները:
9. Հողը փխրացվում և ջրեկուց հետո, թե վոչ:
10. Յնթե կան չջրվող այգիներ, ինչպես են նըրանք մշակվում (քանի՞ անգամ և յերբ և փխրացվում այգին):
11. Անձրևների հետևանքով հիվանդություններ դարգանում են և վճր տեսակների վրա:

Կարկասահարություն յեվ Բամիճեք.— Կարկուտը պտղատու ծառերի մեծ թշնամին և Կան շրջաններ,

վորտեղ ամեն տարի կարկուտը մեծ ֆլուսներ և հասցնում: Յերբեմն նա փչացնում և ամբողջ բերքը, յերբեմն ալյանդակում և պտուղները, իսկ յերբեմն ել նույնիսկ խոր վերքեր և հասցնում շիվերին և ճյուղերին, և այդ վերքերի տեղերում դարգանում են հիվանդություններ: Վերջին տարիներս սկսել են կռվել կարկուտի դեմ հրթիռների միջոցով:

Քամիճեք.— Վոչ պակաս ֆլուսներ են հասցնում պտղատու ծառերին նաև քամիները: Նրանք պոկում են թափում են ծաղիկները, պտուղները, կոտրում են ճյուղերը: Այդ պատճառով փոփոխականի ընտրության ժամանակ այն տեղերի համար, վորտեղ հաճախակի քամիներ են լինում, անհրաժեշտ և ընտրել այնպիսի փոփոխականի, վորոնց վրայից պտուղները զժվարությամբ են պոկվում, և փայտանյութն ամուր և: Քամու ֆլուսը նվազեցնելու համար տնկելիս շարքերն ուղղում են քամու ուղղությամբ. այդ դեպքում առաջին ծառերը պաշտպանում են ֆացածներին, և այդին քիչ և տուժում քամիներից: Բացի այդ, այդու շուրջը տնկում են բարձր ծառեր, վորոնք նույնպես պաշտպանում են այն քամիներից:

ՀԱՐՅԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հաճախ և պատահում կարկտահարություն ձեր գյուղում:
2. Ամենից շատ վճր ամիսներին և պատահում:
3. Հաճախ են պատահում ուժեղ կարկտահարություններ. վճրքան և յեղել վերջին տասը տարվա ընթացքում:
4. Կարկուտները ֆլուս հասցնում են ձեր պտղա-



տու ալգիներին և ինչպիսի (պոկոն հն ծաղիկները, պտուղները, վիրավորում են ճյուղերը):

5. Հավաքեցեք կարկտից զնապածների նմուշներ:

6. Հաճախ են քամիներ լինում գյուղում:

7. Պատահում են ուժեղ քամիներ:

8. Վճր ամիսներին և վճր ուղղությամբ են փուլում քամիները:

9. Վնասում են քամիները պտղատու ալգիներին:

10. Ինչ տեսակ զնապ են հասցնում (պոկոն հն ծաղիկները, պտուղները, ջարդում են ճյուղերը):

Հողի ազդեցությունը.—Ինչպես հայտնի յե, հողերն իրենց վորակով իրարից շատ են տարբերվում: Մի տեսակ հողը պարունակում է շատ ավազ, մյուսը՝ կավ, լերրորդը՝ կիր, քարեր: Կրային, քարքարոտ հողերը սովորաբար ավելի չոր են, իսկ կավայինները՝ խոնավ: Պտղատու ծառերն աճում են համարյա բոլոր հողերում, բացի ճահճային և աղի (շորաքյաթ) հողերից: Բայց լավ բերք ստանալու և առողջ ծառեր ունենալու համար պետք է աշխատել ընտրել հողին հարմար ծառ:

Ձանազան տեսակներն ու փոփոխակները տարբեր կերպով են վերաբերվում հողերին. այսպես՝

Խնձորենի պահանջում է խորը, պտղաբեր, վոշ շատ խոնավ և վոշ ել շատ չոր հողեր:

Ցանձենի սիրում է փուխը, խոր, թեթև և վոշ խոնավ հողեր:

Սերկեվիլ սիրում է փուխը, սննդաբար հող և, կարող է աճել նաև վոշ առանձնապես խորը հողերում:

Թալենի, կեռասենի, թեթև, ջուրը լավ անցկացնող և կրային հողեր. աճում են նաև քարքարոտ հողերում:

Ծիրանի, գեղձենի, ճենի լավ են աճում թեթև, կրային, ջուրը լավ անցկացնող հողերում:

Սալորենի՝ սննդաբար, կավային, կրային, վոշ շատ ծանր հողերում:

Այգու հողամասի ուղղությունը.—Այգին կարող է լինել և հարթ տեղիքում և լանջի վրա. պտղատու ալգու համար տեղ ընտրելիս ուշադրություն պետք է դարձնել, թե վոր կողմն է ուղղված հողամասը՝ դեպի հարավ, դեպի հյուսիս, արևելք, արևմուտք և այլն: Միաժամանակ պետք է հիշել, վոր **հաբավային լացերը** միշտ նայում են արևի կողմը, նրանք ավելի լավ են տաքանում, այնտեղ տնկված ծառերի աչքերն ավելի շուտ են բացվում, պտուղները շուտ են հասունանում, ավելի լավ են զուսավորվում, բայց միևնույն ժամանակ ավելի հաճախ են տուժում վաղ զարնանալին ցրտերից, վորովհետև այնտեղ ծառերն ավելի շուտ են բացվում:

Հյուսիսային լացերը ցուրտ են, ավելի վատ են տաքացվում արևի կողմից, ավելի խոնավ են: Ծառերը տուժում են ձմռան ցրտերից, պտուղներն ավելի ուշ են հասնում և ավելի վատ են զուսավորվում:

Արեւելյան լացերը տաք են, բայց այնտեղ ծառերը հաճախ տուժում են, վորովհետև ցուրտ գիշերներին հետո նրանք ցրեկը միանգամից տաքանում են, և այդ պատճառով հաճախ բնի կեղևը ճաքում է:

Արեւմտյան լեզ հաբավ-արեւմտյան լացերը հա-

վարվում են ամենալավերը, վորովհետև այնտեղ վոչ շատ շոգ է, վոչ ել շատ ցուրտ. արևն ու լույսը բավարար են:

ՀԱՐՑԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Վո՞րտեղ է ընկած ձեր այգին, հա՞րթ տեղում, թե լանջի վրա:
2. Լանջը վո՞ր կողմն է նայում:
3. Ի՞նչպիսին է այգու հողը (քարքարոտ, կավային, ավաղային, կրային և այլն):
4. Այգում ամենից շատ ի՞նչ տեսակի ծառեր կան:
5. Վո՞ր տեսակի ծառերը լավ են աճում:
6. Տուժում են ծառերը գարնան և ձմռան ցրտերից, քամիներից, պատահում են ծառերի կեղևի վրա այրվածքներ (վո՞ր տեսակների վրա):
7. Վո՞րքան այգիների թարակներ կան դյուղում:
8. Հա՞րթ տեղում, թե լանջերում են ընկած այգիները:
9. Լանջերը դեպի վո՞ր կողմն են նայում:
10. Պաշտպանված են քամիներից:
11. Լանջերը քե՞ֆ են, դի՞ք:
12. Այգիները տերրաւների վրա չեն, թե վոչ:
13. Ի՞նչպիսի յե այգիների հողը:
14. Ի՞նչ տեսակի ծառեր կան այգիներում:
15. Վո՞ր տեսակից է շատ:
16. Վորո՞նք են լավ աճում և պտուղ տալիս:
17. Բոլոր այգիներում նո՞ւյն տեսակի ծառեր են թե վոչ:

18. Յեթե նույն տեսակից չեն, կախված է այդ այգու հողից կամ ուրիշ պայմաններից:

19. Վո՞ր թարակում ծառերն ամենից շատ են տուժում ձմռան և գարնան ցրտերից, քամիներից, չորությունից, կարկտից:

20. Վո՞րտեղ ավելի շուտ են բացվում ծառերը և քանի՞ որով շուտ:

21. Վո՞ր թարակներում ավելի կանուխ են հասնում պտուղները և քանի՞ որով կանուխ:

IV

ՊՏԼԱՏՈՒ ԽԱՌԵՐԻ ՅԵՎ ԹՓԵՐԻ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Պտղատու ծառերն ու թփերը կարելի չե բազմացնել շատ ձևերով—սերմերով, կտրոններով, անդալիզով, պատվաստի միջոցով և այլն:

Պտղատու ծառերը սերմերով բազմացնելիս սովորաբար մենք ստանում ենք այնպիսի բույսեր, վորոնք հաճախ նման չեն լինում այն բույսերին, վորից սերմ ելինք վերցրել: Այսպես, որինակ՝ յեթե մենք ցանենք Յերևանի շալախ ծիրանի սերմերը կամ մալաչա տանձի սերմերը, այդ դեպքում դրանցից ստացված ծառերի պտուղները կարող են նման լինել շալախ ծիրանին և մալաչա տանձին, բայց ընդհանրապես նման չեն լինում: Այդ պատճառով, յեթե ցանկանում են ստանալ վորոշ փոփոխակ, այդ դեպքում սովորաբար նրան պատվաստում են, կամ կտրոնով են տընկում կամ անդալիզ են անում այդ փոփոխակից: Պատվաստման, կտրոնով բազմացման և անդալիզի դեպքերում կարելի չի վստահ լինել, վոր ստացված ծառը

կլինի հենց այն փոփոխակից, վորը ցանկանում ենք ունենալ, վորովհետև վերցրել ենք այդ ծառից մի կտոր և նրան մեծացրել:

Բույսերի բազմացման յեղանակները շատ են, բայց մենք կանցնենք պտղատու ծառերի և թփերի բազմացման ամենագլխավոր և տարածված յեղանակները:

Սերմերով բազմացում.—Սերմեր ցանելու միջոցով ծառերի բազմացումը սովորաբար կատարվում է նրա համար, վոր ապագայում այդ յեղանակով ստացված ծառերի վրա պատվաստեն այն փոփոխակները, վորոնք ցանկալի լին: Ամենից լավն է ցանել աշնանը, վորովհետև այն ժամանակ սերմերը հողում պառկելով ամբողջ աշուն ե ձմեռ խոնավ հողում, զարնանը կանուխ և համահավասար կծլեն: Իսկ զարնան ցանած սերմերը կծլեն ավելի ուշ, վոչ համահավասար, իսկ հաճախ բոլորովին նույն տարին չեն ծլում: Սակայն շատ հաճախ է պատահում, վոր այս կամ այն պատճառով չի հաջողվում աշնանը ցանել և պետք է լինում հետաձգել զարնանը: Վորպեսզի սերմերը լավ պահվեն և ծլեն, նրանց խառնում են խոնավ ավազի հետ և այդպես պահում մինչև ցանելը: Ավազում լավ պահված սերմերը ծլում են սովորաբար հենց նույն զարնան: Պետք է ցանել լավ փխրացրած, պարարտացրած մարգերի մեջ շարքերով: Շարքերով ցանելիս սերմերն ընկնում են իրար հավասար հեռավորության վրա, դրա շնորհիվ բույսերն ստանում են հավասար չափով լույս, ոդ, ջուր և հող: Իսկ շաղաքային դեպքում սերմերն ընկնում են տեղ-տեղ իրար շատ մոտ, տեղ-տեղ շատ հեռու, այդ պատճառով մի

տեղ ծիլերը շատ խիտ են լինում, մյուս տեղ՝ շատ նոսր, դրա հետևանքով վորոշ բույսեր լավ են զարգանում, իսկ մյուսները խանգարում են իրար և մնում են թույլ ու փոքր: Բացի այդ շարքերով ցանածն ավելի հեշտ ու արագ կարելի է քաղհանել և փխրացնել, քան շաղաքանը:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ՅԵՎ ՀԱՐՑԵՐ ՈՒ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ա. Սերմերով բազմացում

1. Պատրաստեցեք տափակ արկղ 15-20 սանտիմետր խորությամբ, վորը հատակին ունենա անցքեր: Փակեցեք այդ անցքերը կավե ամանի կտորտանքներով կամ քարերով: Լցրեք արկղի հատակին 2-3 սմ. մաքուր ավազ, նրա վրա լցրեք ավազի հետ խառնած սերմեր 2 սանտիմետր հաստությամբ, նորից մաքուր ավազ և այլն: Վերևից ամբողջը ծածկեցեք ավազի շերտով, ջրեցեք, ապա դրեք նկուղ կամ պահեստ: Ձմեռվա ընթացքում ջրեցեք 2-3 անգամ:

2. Հողամասը լավ փորեցեք, պատրաստեցեք մարգեր ամեն մեկը 1 մետր լայնությամբ: Մարգերի լայնությամբ իրարից 10 սմ. հեռավորության վրա ափսոսներ բաց արեք: Այդ ափսոսների մեջ ցանեցեք խնձորի, տանձի, բալի սերմեր իրարից 2-3 սմ. հեռու և ծածկեցեք նորից 1½-2 սմ. հողի շերտով: Դեղձի, ծիրանի, ալուխի և այլ սերմեր ցանելիս շարքերի միջտարածութունը թողեք 25 սմ., իսկ շարքում սերմերի հեռավորութունն իրարից 10 սմ.:

3. Կտորեցեք միջանի դեղձի, ծիրանի կորիզներ,

սերմերը՝ հանեցեք, կտրեցեք ըստ լերկարության. դիտեցեք՝ վրտեղ և գտնվում սաղմը: Այդ դիտելուց հետո ցանեցեք կորիզներն աշնակես, վոր այն ծայրը, վորտեղ գտնվում է սաղմը, դեպի ներքև նայի: Միքանի սերմեր ել ցանեցեք աշնակես, վոր սաղմը դեպի վերև նայի: Ծիլերն լերկալիս քանդեցեք և նայեցեք, թե ինչպիսի դիրք են ընդունել արմատները տարբեր դեպքերում:

4. Կանուխ դարնանը ցանեցեք թե աշնանից ավադի մեջ պահված և թե չոր դրությամբ պահված սերմերը: Հետևեցեք, լերք դուրս կգան ծիլերը մարգերում, տեսե՛ք՝ նրանք համահավասար են դուրս յեկել, թե վոչ: Հավաքեցեք տարբեր տեսակների ծիլերը, զըննեցեք և չորացրեք: Ուշադրություն դարձրե՛ք՝ տարբեր տեսակների ծիլերի գույնը, տերևիկների ձևն ի՞նչպես են, նման են արդյոք առաջին լերկու տերևիկները մնացածներին: Չորացրեք տարբեր տեսակի ծիլերը:

5. Ձեր գլուղում պտղատու ծառերի սերմեր ցանում են, թե վոչ. ի՞նչպես են ցանում. նկարագրեցե՛ք:

Բ. ԿՏՐՈՆՆԵՐՈՎ ԲԱՊՄԱՑՈՒՄ

1. Սերկիլի, թզի, թթի և այլ առողջ ծառերից աշնանը կամ կանուխ դարնանը կտրեցեք միամյա առողջ շիվեր:

2. Լավ զննեցեք շիվի աչքերը հիմքի մոտ, մեջտեղում և ծայրին:

3. Ուշադրություն դարձրե՛ք՝ նրանցից վորո՞նք են ավելի լավ զարգացած և առողջ:

4. Կտրեցեք շիվի հիմքն ու ծայրը:

5. Միջին մասից պատրաստեցեք կտրոն, կտրեցեք աշնակես, վոր ներքին կտրվածքը լինի ուղիղ աչքի տակից, այդտեղից հաշվեցեք 4—8 աչք և վերին մասից թեք կտրեցեք աշնակես, վոր ջուրը հոսի աչքին հակառակ կողմը (տես նկ. № 1):

Չոր տեղերում պետք է վերցնել ավելի լերկար՝ 50—60 սմ. կտրոններ, իսկ խոնավ տեղերում կարելի յե վերցնել ավելի կարճ կտրոններ, վորովհետև վորքան կտրոնը լերկար է, այնքան արմատն ավելի խորը շերտում կկազմակերպվի, իսկ հողի խոր շերտերը միշտ ավելի խոնավ են:

6. Պատրաստեցեք մարգեր. նրանց լերկարությամբ փորեցեք առուններ ուղիղ շիվի կտրոնների լերկարության համապատասխան խորությամբ: Առվի մեկ պատը պետք է ուղղահայաց լինի: Դրեք կտրոնները առվի ուղղահայաց պատին կպած աշնակես, վոր հողի լերեսին մնա 2 աչք: Նկ. 1. Տնկելու Կտրոնը կտրոնից պետք է հեռու լինի 10 համար պատսմ: Ապա առուն լցրեք հողով, հողը վոտով ըստ կտրոն: պինդ կպրեք կտրոնին և մարգի լերեսը հավասարեցրեք: Կտրոնի հողից դուրս մնացածի բուկը լցրեք փուխը հողով: Մտածեցեք և բացատրեցեք, թե ինչու համար է այդպես արվում: Հետևյալ շարքը տընկեցեք առաջինից 50 սմ. հեռավորության վրա:

Տնկելուց հետո ջրեցեք: Ամառվա ընթացքում ջրեցեք, քաղհանեցեք և հողը փխրացրեք:

7. Ի՞նչպես են տնկում կտրոնները ձեզ մոտ— գլուղում:

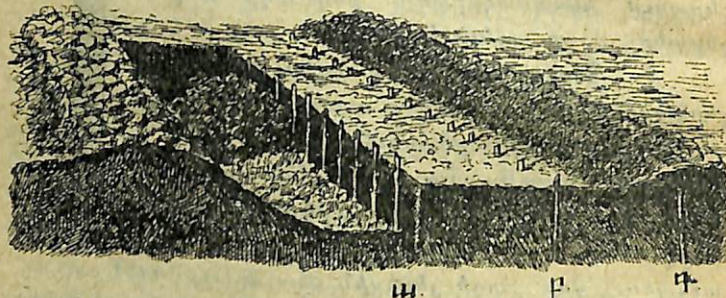


8. Մեկ մարդ տնկեցեք տեղական յեղանակով:

9. Աշնանը կամ գարնանը քանդեք-հանեցեք կտրոնները, ուշադրութիւն դարձրեք՝ արմատների մեծ մասը վերտեղ են զարգացած՝ հանգուցների վրա, թե միջհանգուցային տարածութեան վրա: Ինչո՞ւ:

10. Համեմատեցեք տեղական յեղանակներով տնկած կտրոնների արմատներն ու ճյուղերը վերև հիշված ձևով տնկած կտրոնների հետ:

11. Տնկեցեք անցյալ տարվա արմատակալած կտրոնները մշտական տեղում:



Նկ. 2. Կտրոններ տնկելը. ա) առվի մեջ շարված կտրոններ, բ) դեռ բոլորովին չծածկված կտրոններ, գ) արդեն ծածկված կտրոններ:

Գ. Անգալիզով բազմացում

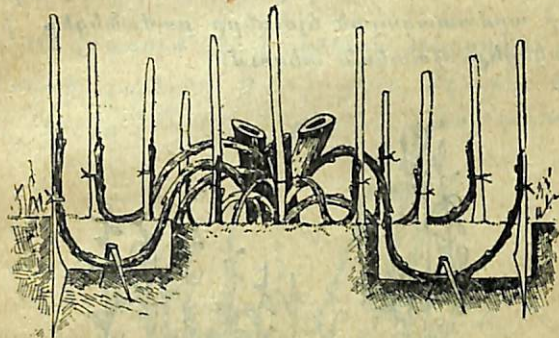
1. Թթենու, թզենու, նռնենու և կաղիխի (տկողի-նի) թփի վրա ընտրեցեք առողջ միամյա կամ յերկամյա ճյուղեր:

2. Ծառից կամ թփից քիչ հեռու փորեցեք մի առու 20—25 սմ. խորութեամբ (չոր տեղերում 50—60 սմ.):

3. Ճյուղը պտակեցրեք առվի մեջ յերկարութեամբ

և կպցրեք հողին փայտե կարթիւրով, ճյուղի ծայրն առվից դուրս հանեցեք և կապեցեք ձողից ախպես, վոր նա համարյա ուղիղ կանգնի:

4. Առվի մեջ գտնվող մասի ամեն մի աչքի աակ կտրվածք արեք:



Նկ. 3. Անգալիզ:

5. Առուն լցրեք հողով և ջրեցեք:

6. Ճյուղի վերին ծայրը կտրեցեք ախպես, վոր հողի յերեսին մնա 2 աչք:

7. Աշնանը կամ գարնանը բաց արեք առուն. ուշադրութիւն դարձրեք թաղված ճյուղերի վրա՝ արմատներ առաջացել են, թե վոչ, և վոր տեղերում:

8. Կտրեցեք-բաժանեցեք արմատակալած ճյուղերը մայր բույսից և տնկեցեք մշտական տեղում:

Գ. Զինակաճ անգալիզ

1. Ընտրեցեք ցանկացած ծառի կամ թփի վրա ճյուղեր, պտակեցրեք 10—20 սմ. խորութեամբ առվի մեջ, սովորական անգալիզի նման: Առուն հողով մի լցնեք:

2. Ամառը, յերբ ճյուղի վրա աչքեր կբացվեն և կդառնան 15-20 սմ., ամեն մի աչքի տակ կտրվածք արեք, ապա առուն լցրեք հողով:

3. Աշնանը կամ դարնանը բացեք և նայեցեք, թե փորահղ են առաջացել արմատներ (տես նկ. № 4): Բոլոր արմատակալած ճյուղերը բաժանեցեք իրարից և տնկեցեք մշտական տեղում:



Նկ. 4. Ձիռական անդալիզ ամառվա վերջում:

4. Համեմատեցեք այդ յերկու ձևի անդալիզներն իրար հետ:

5. Ձեր գյուղում անդալիզ կատարվում ե:

6. Վճիռ տեսակի ծառերն են բազմացվում անդալիզով:

7. Նկարագրեցեք անդալիզի տեղական ձևը:

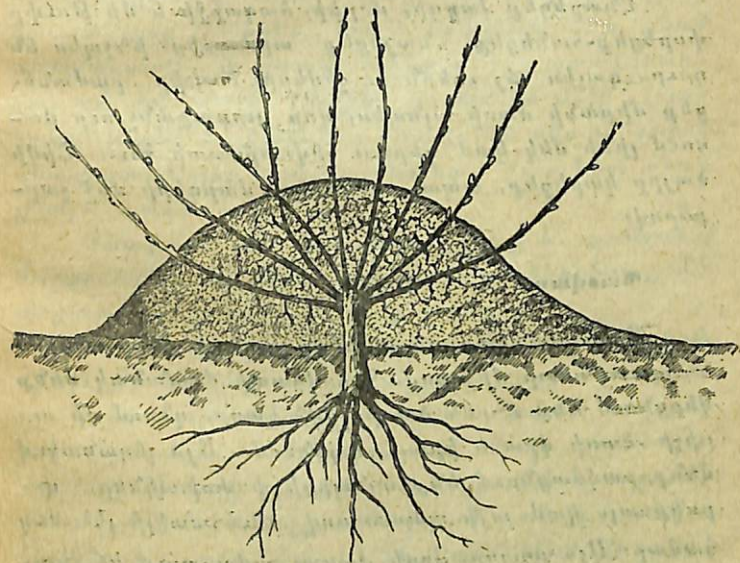
8. Ինչ՞ով և թարբերվում կտրոններով բազմացումը անդալիզով բազմացումից:

9. Վճիռ ձևն ավելի պարզ ու հարմար ե աշխատանքի տեսակետից:

10. Վճիռ ձևի դեպքում պետք ե բույսերը հեշտուլթյամբ արմատակալեն:

Ե. Բազմացում բուկ լցնելու միջոցով

Կանուխ դարնանը թղենի, թթի, տկողինի և այլ ծառերը հիմքից 10—15 սմ. բարձրուլթյամբ կտրեցեք:



Նկ. 5. Բազմացում բուկը լցնելու միջոցով. յերևում են նոր արմատներ:

Ամառը, յերբ կստացվեն 20—30 սմ. յերկարուլթյան շիվեր, կամ աշնանը նրանց ներքին մասի վրա

փոքրիկ կտրվածքներ արեք և բուկը լցրեք հողով։
Դրանից հետո ամառվա ընթացքում ջրեցեք, փխրաց-
րեք, լերբեմն-լերբեմն նորից հող լցրեք բլին կամ
գարնանը փոխեցեք, հանեցեք, տեսեք՝ վորտեղ են
առաջացել արմատներ (տես նկ. № 5), Զոկեցեք և
առանձնացրեք արմատակալած շիվերը և տնկեցեք
մշտական տեղում։

գ. Բազմացում բուկի բաժանելու միջոցով

Ընտրեցեք վարդի, մորիի, հաղարջի և մի թուփը
փորեցեք-հանեցեք. նայեցեք՝ արմատից լինչպես են
դուրս գալիս ճյուղերն ու շիվերը։ Թուփը բաժանե-
ցեք մի քանի մասի ալնպես, վոր յուրաքանչյուր մա-
սում լինի մեկ կամ յերկու շիվ արմատի հետ։ Շիվի
ծայրը կտրեցեք, ապա տնկեցեք մարգերի մեջ շա-
քերով։

Պատվաստ

Պողատու ծառերն ամենից հաճախ բազմացվում
են պատվաստի միջոցով։ Պատվաստի ժամանակ մենք
վերցնում ենք վորևե ծառի շիվի կտոր, դնում մի ու-
րիշի ծառի վրա և իրար կպցնում։ Այս յեղանակով
մենք բազմացնում ենք ալնպիսի փոփոխականեր, վո-
րոնք այս կամ այն պատճառով գնահատելի չեն մեզ
համար։ Այն բույսը, վորի վրա պատվաստում են, կոչ-
վում է պատվաստակալ, իսկ պատվաստվող բույսը՝
պատվաստացու։ Պատվաստ կարելի չի կատարել թե
հասակավոր ծառերի ճյուղերին, և թե բոլորովին ջա-
հել՝ մեկ կամ յերկամյա ածերին (ծառիկներին)։

Պատվաստման յեղանակները շատ շատ են*)։
Վորոշ յեղանակներով պատվաստը կատարվում է կա-
նուխ գարնանը, մյուս յեղանակներով՝ ուշ գարնանը,
ամառը և ալլն։

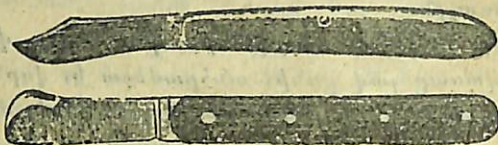
Յերբ ել վոր կատարվի պատվաստումը, վորպես-
զի պատվաստը լավ բռնի, անհրաժեշտ է, վոր պատ-
վաստացուի աչքերը լինեն քնած դրության մեջ, իսկ
պատվաստակալի աչքերը կարող են լինել
կամ քնած կամ արդեն հյուսթաօաթ դրության մեջ։
Այդ դեպքում պատվաստացուն դեռ աչքերը չբացված
արդեն կմիանա պատվաստակալի հետ, և հյուսթը պատ-
վաստակալից կանցնի նրան։ Իսկ լեթե մենք քնած
պատվաստակալին պատվաստենք աճող պատվաստա-
ցու, այն ժամանակ վերջինը շուտով իր միջի ջուրը
կգոլորշիացնի և կչորանա, վորովհետև դեռ չի կարող
պատվաստակալից ստանալ սնունդ և ջուր նրա քնած
լինելու պատճառով։

Պատվաստման ժամանակ պետք է պահպանել
մաքրություն, այսինքն հետևել վսր գործիքները լինեն
մաքուր, կտրվածքներին ձեռք չտալ։

Պատվաստ կարելի չի անել ամեն մի դանակով,
միայն թե նա լինի սուր և մաքուր. բայց աշխատան-
քի հարմարության և արագության համար սովորա-
բար գործածում են № 6 նկարում ներկայացված դա-
նակները։ Դանակ նկ. № 6-ա-ն կոչվում է պատվաստի
դանակ, իսկ 6-բ-ն՝ աչքապատվաստի դանակ։ Նրանցով
հարմար է կտրվածքներ անել կտրոնների վրա, իսկ

*) Պատվաստի մասին կարգա իս. Տեր-Ներսիսյանի «Ինչ-
պես պատվաստել պողատու ծառերը» գրքույկը։

աչքապատվաստի դանակի յետևի մասում գտնվող վոսկրիկը և պատվաստի դանակի վրայի թմբաձև մասը կեղևը բաց անելու համար են:



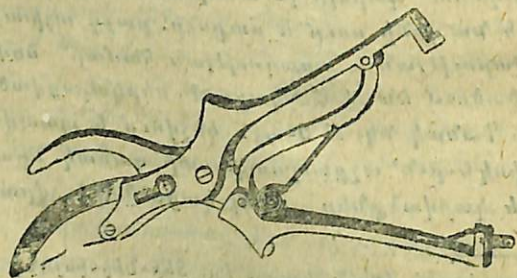
Նկ. 6. ա) Պատվաստի դանակ. բ) աչքապատվաստի դանակ:

№ 7 Նկարի դանակը չոփերը և բարակ ճյուղերը կտրելու և պատվաստակալները ճեղքելու համար են,



Նկ. 7. Այգու դանակ:

վորից պիտք և ունենա յուրաքանչյուր ալգեզործ: Նույն նպատակի համար են ծառայում մկրատ-սեկատորները (Նկ. № 8):



Նկ. 8. Այգու մկրատ:

Ավելի հաստ ճյուղերը սղոցելու համար ծառայում են այգու սղոցները (Նկ. № 9):



Նկ. 9. Այգու սղոց:

Միևնույն տեսակը կարելի է պատվաստել տարբեր պատվաստակալներին, և ծառի կյանքի համար շատ կարևոր և պատվաստակալի ճիշտ ընտրությունը:

Պատվաստի շնորհիվ հնարավոր և դառնում ծառերը բազմացնել իրենց վոչ հարմար պայմաններում: Որինակի համար դեղձենին սիրում և չոր հողեր, խոնավ հողերում լավ է աճում. լեթե նրան պատվաստենք սալորենու վրա, այն դեպքում նա լավ կաճի նաև խոնավ հողերում: Միբիլի խնձորենուն պատվաստված տեղական խնձորենին ավելի լավ և դիմա-նում ցրտին: Դամբուլի ծառը ծիրանին պատվաստելիս լավ և դիմանում չոր տեղերում:

Բացի այդ, տարբեր պատվաստակալների վրա մենք կարող ենք ստանալ տարբեր բարձրության ծառեր: Որինակ, տանձենին մի ուրիշ տանձենու հետ պատվաստելիս ստացվում և խոշոր և բարձր ծառ և յերկար և ապրում. իսկ սերկևիլի ծառին պատվաստածը փոքր և ֆնում, արագությամբ և փչանում, բաց շատ շուտ և սկսում պտուղ տալ, այն էլ խոշոր պտուղներ: Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր պատվաստակալի ընտրությունից շատ բան և կախված: Հիմա տեսնենք, թե ինչը ինչին կարելի է պատվաստել:

ԽՆՃՈՐԵՆՈՒՆ — վայրի խնճորենուն և այսպես կոչվող՝ դրախտախնճորին (ստացվում են մանր, թղուկալին ծառեր), նաև սիրիական խնճորենուն:

ՏԱՆՃԵՆՈՒՆ — վայրի տանձենուն, սերկեկին, զկեռին և սիզին:

ԴԵՂՃԵՆՈՒՆ — զեղձենուն, ծիրանիին, սալորենուն, նշենուն, ալուչային:

ՍԱՐՈՐԵՆՈՒՆ — նշենուն, սալորենուն, ծիրանիին և ալուչային:

ԿԵՌԱՍԵՆՈՒՆ — կեռասենուն, մահալերին և բալենուն:

ԲԱԼԵՆՈՒՆ — բալենուն, կեռասենուն և մահալերյան բալենուն:

Ամենից լավ և պատվաստել վայրի սերմերից ստացված փոքր ածերին, վորովհետև վայրի ծառերը սովորաբար ավելի դիմացկուն են լինում ցրտին, չորությանը և պահանջկոտ չեն հողի նկատմամբ: Իսկ այդու տեսակները սովորաբար ավելի քնքուշ են և պահանջկոտ:

Իբրև պատվաստացու կտրոն պետք է վերցնել առողջ և արդեն պտուղ տված ծառից. կտրոնները պետք է ունենան լավ զարգացած աչքեր, աչքերի միջի տարածութունը մեծ չպետք է լինի, պետք է լինի մտավորապես մատիտի հաստության:

Պատվաստի ձևերը շատ շատ են, բայց մենք կձանոթանանք ամենից շատ տարածված և կարևոր ձևերի հետ:

ՎՈՐՇՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՊԱՏՎԱՍՏ

ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Աշխատանքներն սկզբում կատարվում են դասաբանում, վոստերի և կտրոնների կտրոնների վրա. վարժվելուց հետո աշխատանքը տեղափոխում են ալդի:

ՄԱԾԻԿ ԱՎԱՏԱՍԵԼԸ

1. Վերցրեք մեղրամոմ, կանիֆոլ և տավարի փորի ճարպ, ամեն մեկից հավասար քանակությամբ:

2. Լցրեք թիթեղյա տմանի մեջ և հալեցեք մեղմ կրակի վրա ու լավ խառնեցեք:

3. Այս մածիկը քսում են պատվաստներին՝ կապելուց հետո, և այն վերքերին, վորոնք առաջանում են ճյուղերի կտրած տեղերում:

Ուշ աշնան կամ կանուխ զարնան կտրեցեք միամյա վոստեր պատվաստացունների համար: Յեթնուցն ուրը չեք կարող պատվաստել այդ դեպքում կտրոնները դրեք ջրի մեջ կամ փաթաթեցեք թաց շորով կամ թաց մամուռով: Յեթն ցանկանում եք լեկար ժամանակ պահել, այդ դեպքում թաղեցեք խոնավ ավազի կամ հողի մեջ:

ա. ձեղապատվաստ

ձեղապատվաստ կատարվում է այն ժամանակ, յերբ պատվաստակալը պատվաստացուից ավելի հաստ է:

1. Պատվաստակալի ճյուղն ուղիղ սղոցեցեք:

2. Սուր դանակով յերկարությամբ ճեղք բացեք

2-3 սմ. վոչ ավելի:

3. Իբրև պատվաստացու ընտրված վոստի միջին մասից պատրաստեցեք յերկաշքանի կտրոն: Վերին աչքից վերև թեք կլտրեցեք, ներքին աչքի տակի մասը կտրեցեք աճյալես, ինչպես № 10 նկարում ցույց ետրված:

4. Կտրոնը դրեք պատվաստակալի ճեղի մեջ աճյալես, վոր պատվաստակալի և պատվաստացուի կեղևների ներքին յեզրներն իրար հանդիպեն:

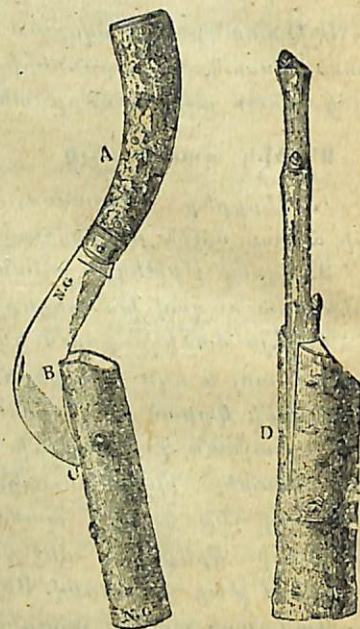
5. Պատվաստը պինդ փաթաթեցեք ճլոպով կամ ուֆիայով և վերևից քսեցեք մածիկ:

Յեթև պատվաստակալը հաստ է, կարելի չե պատվաստել 2, նույնիսկ 4 կողմից. տես նկ. № 10:

Բ. Կողբից պասվաս

Պատվաստակալն ու պատվաստացուն տարբեր հաստության են:

1. Պատվաստակալը կտրեցեք աճյալես, ինչպես



Նկ. 10. Ճեղապատվաստ:

ճեղապատվաստի դեպքում. կողբից արեք կտրվածք 2-3 սմ. յերկարությամբ:

2. Կտրեցեք կտրոն և ներքին աչքի տակ արեք թեք կտրվածք 2-3 սմ. յերկարությամբ (տես նկ. № 11): Ուշադրություն դարձրեք, թե № 11 նկարում ինչպես են դասավորված կտրոնի աչքերը:

3. Դրեք կտրոնի կտրվածքը պատվաստակալի կտրվածքի վրա, պինդ կապեցեք պատվաստը և քսեցեք մածիկ:

Գ. Պասվաս կեղեվի բակ

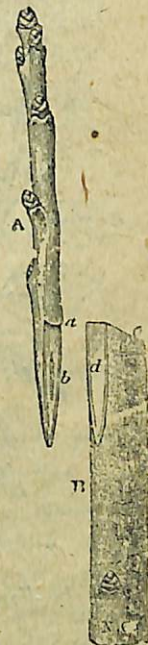
Պատվաստում են ուշ դարձան, յերբ կեղևը լավ է պոկվում:

1. Կտրեցեք մի պատվաստակալից մի վոստ սովորականի նման:

2. Մնացած հիմքի կեղևը մեկ կողմից յերկարությամբ կտրեցեք 3-5 սմ. և բաց արեք:

3. Պատվաստացուն կտրեցեք աճյալես, ինչպես կողբից պատվաստի դեպքում:

4. Պատվաստացու կտրոնը դրեք պատվաստակալի կեղևի տակ բացված տեղից, պինդ կապեցեք և քսեցեք մածիկ:



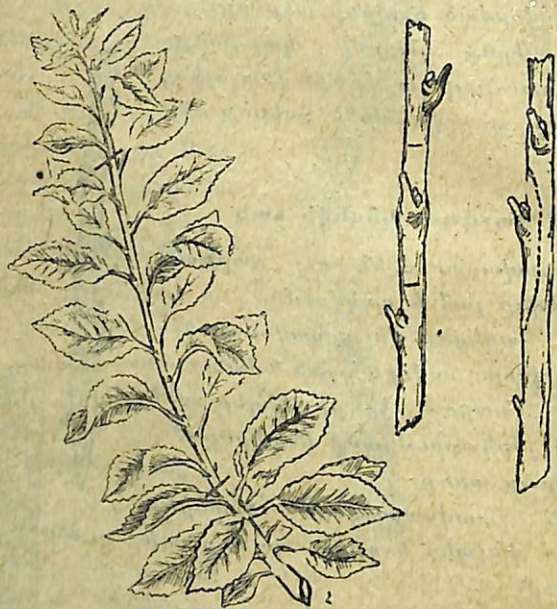
Նկ. 11. Կողբից պատվաստ:

Գ. Ֆապասվաս

Կատարվում է ամառվա վերջին կամ դարձանը, յերբ կեղևը լավ է բաժանվում:

Միքանի որ առաջ ծառը լավ ջրեցեք:

1. Կտրեցեք կտրոններ իբրև պատվաստացու:
2. Պոկեցեք նրանց վրալի տերևները, բայց նրանց կոթերը թողեք (տես նկ. № 12):

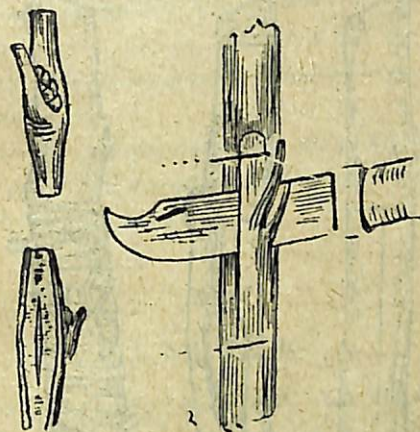


Նկ. 12. Աչքապատվաստի համար վերցրած կտրոնը:

3. Այդ կտրոնի վրայից կտրեցեք մի աչք, հետը միքիչ փայտանյութ վերեկից և ներքևից, ինչպես նկ. № 13-ում ցույց է տրված:

4. Յեթե պատվաստակալը մեկ-չերկու տարեկան է, հենց հողին մոտ տեղում, իսկ հասակավոր պատ-

վաստակալի դեպքում ջահել ճյուղի վրա կտրվածք տրեք № 14 նկարում ցույց տվածի նման:



Նկ. 13. Աչքապատվաստի համար կտրված աչքը:

5. Դանակի վոսկրիկով զգուշությամբ բաց արեք կեղևը, դրեք աչքը կեղևի տակ և կապեցեք:

6. Տաս որից հետո նաչեցեք բոլոր պատվաստները: Ուշագրություն դարձրեք տերևների կոթերին, արդյոք բոլորը մնացել են: Մնացած կոթերին զգուշությամբ մատ տվեք, ուշագրություն դարձրեք՝ վրձն աչքերի մոտ տերևների կոթերն արդեն ընկած են կամ հեշտությամբ ընկնում են և վորոնց մոտ մատ ապրիս չեն ընկնում:

Յեղրակացրեք՝ վրձն պատվաստներն են բռնել: Բացատրեք՝ ինչո՞ւ համար են թողնում կոթերը:

7. Բռնած պատվաստի վրալից կապերը քանդեցեք և կապիցեք նորից ավելի թույլ:



Նկ. 14. Աչքապատվաստ

8. Միջանի պատվաստ թողեք հին կապերով և մի շաբաթ հետո նայեցեք և համեմատեցեք նրանց հետ, վորոնց կապերը փոխել ելիք:

Հանեցեք լեզրակացութուն, թե ինչու հաւար ե լերկրորդ անգամ կապվում:

ՀԱՐՑԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ձեր գյուղում պատվաստ անում են:
2. Ինչ տեսակներ են պատվաստում և ինչ պատվաստակալներին:
3. Ինչպես են կատարվում տեղական պատվաստները. նկարագրեցեք:
4. Միջանի պատվաստ արեք տեղական ձևով:
5. Գյուղում կատարվում են այս գրքուկում նկարագրված ձևով պատվաստներ:

V

ՏՆԿԱՐԱՆ

Վորպեսզի ինքներս կարողանանք մեծացնել լավ, առողջ ծառեր և ստանանք նրանցից առաջին բերքը, պետք է կորցնենք բավականին շատ ժամանակ—7-8, յերբեմն և ավելի տարիներ, բացի այդ, պետք է ունենանք փորձառություն:

Ահա այդ պատճառով ծառեր բուսցնելու համար կազմակերպում են հատուկ տնկարաններ: Տնկարանում ցանում են պատվաստակալի սերմեր, ապա դուրս լեկած բույսերին պատվաստում են լավ փոփոխակներ: Պատվաստելուց հետո մեկ-երկու տարի դեռ թողնում են տնկարանում, մինչև վոր դառնա մի փոքրիկ ծառ ճիշտ դասավորված ճյուղերով, ապա նոր միայն հանում են և տնկում մշտական տեղում—ալյուս:

Խորհրդալին Միության մեջ տնկարաններ կազմակերպում են մեծ մասամբ պետական կամ կոոպերատիվ հիմնարկները: Տնկարաններն արդյունաբերա-

կան պողարուծության զարգացման համար շատ մեծ նշանակութիւն ունենւոյն, Դրանց շնորհիւ մենք կարող ենք բնակչության մեջ տարածել լավ փոփոխականները, վորոնք պահանջուում ու լավ դնահատուում են շուկայի կողմից, ալլ և հայթայթել նրան առողջ, լավ զարգացած պատկով և արմատներով ծառեր: Սովորաբար գլուղացիք իրենց չգիտնալու շնորհիւ աճեցնում են անհոտնի, միակողմանի ծառեր, վորոնք հենց սկզբից արդեն հիվանդ են լինում, վորովհետեւ անշնորհք կատարված կտրվածքների վրա առաջ են գալիս հիվանդութիւններ. բացի այդ պատվաստում են ամեն մի պատահած փոփոխակ, վորը հաճախ վոչ մի գին չունի: Հայաստանի, վոր չերբ միկնուլն բուլսը միքանի տարի միկնուլն տեղում ապրում է, այդ դեպքում հողըն ազգատանում է, և բուլսը թուլ է լինում: Այդ պատճառով ցանքսը և տնկիւնների վայրակների տընկումը յուրաքանչյուր անգամ կատարվում է նոր տեղում, և չերբ 3 տարի հետո տնկիւնները հանվում, տեղափոխվում են մշտական տեղը, ազատված հողամասն զրաղեցնում են բանջարանոցով կամ խոտերով և 2 տարուց շուտ ախտեղ նորից ծառեր չեն տնկում:

Յուրաքանչյուր լավ տնկարանում պետք է լինի լավ մայրուտ: Մայրուտում պետք է լինեն այն փոփոխականները, վորոնք պետք է տարածվեն ժողովրդի մեջ: Բացի դրանից անհրաժեշտ է ունենալ նաեւ ծառեր՝ պատվաստակալի սերմեր վերցնելու համար:

Յուրաքանչյուր տնկարան սովորաբար ունենում է 4-5 բաժանմունք. առաջին հերթին բազմացման բաժանմունք, վորտեղ կատարվում է ցանք, կորոններով, անդալիզով բազմացում և ալլն: Այստեղ բույ-

սերը խիտ են դասավորված: Հետեյալ տարին այս բաժանմունքից բույսերը հանվում և վերատնկվում են ուրիշ տեղ և ավելի լայն տարածության վրա. նույն տարին — ամառը, լեթե տունկերը բավական զարգացել են, աչքապատվաստ են տնում: Հետեյալ տարին աչքապատվաստները կմեծանան, չորբորդ տարին նրանց ետում են ախպես, վոր ստացվի լավ պտակ, և աշնանը կամ վարնանը հողից հանում են և ծախում:

Այսպիսով տնկարանում ստացվում են.

1. Մի հողամաս՝ բազմացման բաժանմունք՝ ցանքսի, անդալիզի և կորոնների ծիլերով:
2. Մի հողամաս՝ միամյա պատվաստակալներով:
3. » » միամյա պատվաստով:
4. » » չերկամյա պատվաստով:

ԱՇԽԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ՏՆԿԱՐԱՆՈՒՄ

1. Բաժանմունք. ցանքսի մարզեր

Ցանքսի առաջին տարին ամբողջ ուշագրութիւններ պետք է դարձնել վոր տունկերը լավ, խիտ ճյուղավորված արմատներ ստանան: Ծիրանին, դեղձենին, սալորենին իրենք իրենց լավ արմատներ են կազմում, ուստի անհրաժեշտ է միայն ջրել (այնտեղ, վորտեղ հարկավոր է) և փխրացնել հողը: Խնձորենին և առանձնապէս տանձենին սովորաբար չեն տալիս ճյուղավորված արմատներ, այդ պատճառով նրանց սածիլում են: Դրա համար, չերբ չերեում են ծիլերի 2 նախնական տերեւիկները, հանում են հողից, կտրտում են արմատները չերկարության կեսից և տնկում նոր մարզում: Այդ աշխատանքը լավ կլինի կատարել ամ-

պամած լեղանակին կամ յերեկոյան, վորպեսզի նոր տնկած քնքուշ ճուղերը չչորանան: Վերատնկումից անմիջապես հետո անհրաժեշտ է մարգերը ջրել և լավ կլինի նույնիսկ նրանց վրա վորեւ կերպ շվաք անել: Շատ շոգ և քամի առատ տեղերում խորհուրդ չեն տալիս սածիլել, վորովհետեւ շատ ծիւրեր չորանում են: Գարնանը չսածիլած ծիւրերի արմատներն ուժեղ կերպով կտրտում են վերատնկման ժամանակ՝ աշնանը կամ հետևյալ գարնանը:

Գործնական ախտահանումներ

1. Հողը 2 բահ խորութեամբ փորեցեք և պատրաստեցեք մարգեր:

2. Յանաձ մարգերից զգուշութեամբ փորեցեք-հանեցեք 2-4 տերև ունեցող ծիւրեր և զգուշութեամբ մատներով բռնելով տերևներից՝ կտրեցեք կամ պոկեցեք արմատիկը յերկարութեան կիսից:

3. Նոր պատրաստված մարգում ցցափայտով շարքով փոսիկներ արեք:

4. Զգուշութեամբ ծիւրերի արմատներն իջեցրեք այդ փոսիկներին մեջ աչնպես, վոր առաջին տերևիկները պառկեն հողի յերեսին:

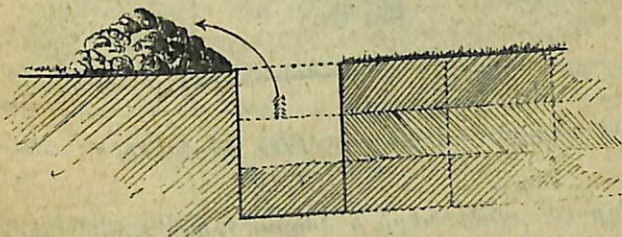
5. Ապա խնամքով արմատի շուրջը հող լցրեք և մատներով պնդացրեք, վորպեսզի ծիւրերը հողից դուրս չգան:

6. Լավ ջրեցեք:

7. Աշնանը 4 անդեցեք-հանեցեք և իրար հետ համեմատեցեք սածիլած և չսածիլած տունկերի արմատներն ու շիվերը:

II բաժանում 66

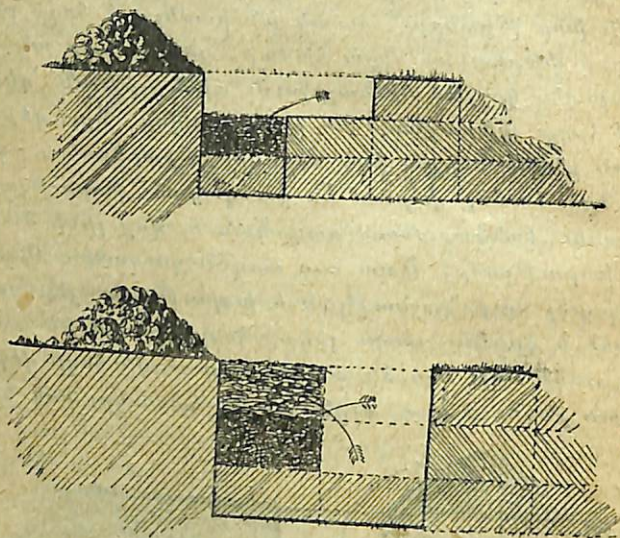
Յանքսից մեկ տարի հետո տունկերը հանվում և տնկվում են տնկարանում: Վորովհետեւ տնկարանում տնկիկները մնում են 3 տարի, իսկ այդ ժամանակվա ընթացքում նրանց արմատները թափանցում են հողի ավելի խոր շերտերը, ուստի անհրաժեշտ է հողը լավ և խորը փխրացնել: Դրա համար սովորաբար անում են այսպես կոչված հիմնաշրջում: Հիմնաշրջման դեպքում հողը փխրացնում են աչնպես, վոր նրա վերին շերտն ընկնի ներքև, իսկ ներքևինը բարձրանա վերև: Դրա համար փորում են ցանկացած խորութեամբ մի առու (տնկարանում բավական է, վոր լինի 50-60 սմ. խորութեամբ): Ապա այդ առվին զուգահեռ սկսում են փորել նույն լայնութեան և խորութեան յերկրորդ առուն և դրանից դուրս չեկած հողը լցնում են առաջին առվի մեջ: Այդ ձևով յերկրորդ առվի հողի վերին շերտն ընկնում է առաջին առվի հատակը, իսկ ներ-



Նկ. 15. ա) Հողի հիմնաշրջում. առաջին առուն:

քին շերտը՝ յերեսին: Ապա այդ ձևով փորում են յերկրորդ, չորրորդ և այլ առուները մինչև վոր ամբողջ հողամասը փորվի: Վերջին առուն մնում է դատարկ,

բայց նրա մեջ եւ լեցնում են առաջին առվից հանած հողը (տես նկ. № 15): Հիմնաշրջումը սովորաբար կատարում են տնկումից միջանի ամիս առաջ, վորպեսզի այդ ժամանակվա ընթացքում հողը միջին նստի: Ամենից լավն է հիմնաշրջումը կատարել աշնանը, այդ



Նկ. 15. բ. գ) Յերկրորդ առվի հիմքի շերտն ամել են առաջին առվի յերեսին:

դեպքում անձրևները և ձմռան ջրերը խորը կերպով կթափանցեն հողի մեջ: Յրտի և ողի աղղեցութունից հողը կլավանա: Գարնանը պատրաստում են մարգեր և տնկում են: Յեթե շրջանը դեմի յի, կարելի յե մարգեր չանել, ալլ պարզապես շարքերով տնկել:

Գործնական աշխատանքներ

ա. Հիմնաշրջում

1. Վերցրեք լավ բահեր, թիր, քուլնկներ և 2 հատ հողամասի լայնության չափ շաքարաթել:

2. Պատրաստեցեք 2 չափափալտ, մեկը 50 սմ, մյուսը մեկ մետր չերկարությամբ:

3. Չգեցեք թելը հողամասի չեզերքից ըստ լայնության, չափեցեք չեզերքից մեկ մետր և ձգեցեք յերկրորդ թելը:

4. Սկսեցեք փորել առուն յերկու թելերի միջև, հողի վերին շերտը հեռու գցեցեք, վորպեսզի չխառնվի ներքևին հետ:

5. Յերբ առվի ամբողջ չերկարությամբ կլինի 50 սմ. խորություն, ուղափոխեցեք թելը չեզերքից մեկ մետր և առաջինի զուգահեռ սկսեցեք փորել չերկրորդ առուն՝ հողը թափելով առաջին առվի մեջ և այսպես շարունակաբար:

6. Վերջին առվի մեջ բերեք-լցրեք առաջին առվից հանած հողը:

7. Աշխատանքի ժամանակ ջոկեցեք-հեռացրեք խոշոր քարերը, արմատները և ալլն: Յեթե հողամասը հարթ չե, խորակով հող բերեք և լցրեք խորվուրդ տեղերը:

բ. Վայրակների սեկելը

1. Վերցրեք բահեր, թել հողամասի լայնության կամ մարգի չերկարության չափ, թելի վրա նշաններ արեք ռմեն մի 40 սմ. հեռավորության վրա, պատրաստեցեք նաև մեկ չափափալտ 80 սմ. չերկարությամբ:

2. Փորեցեք-հանեցեք անցյալ տարվա տնկիները:

3. Բաժանեցեք ըստ տեսակների. ջուկեցեք լավ զարգացած արմատներ ունեցողները, վորոնց ցողունի հաստութունն արմատին մոտիկ տեղում 4 մմ.-ից պակաս չլինի (տես նկ. № 16 ա):

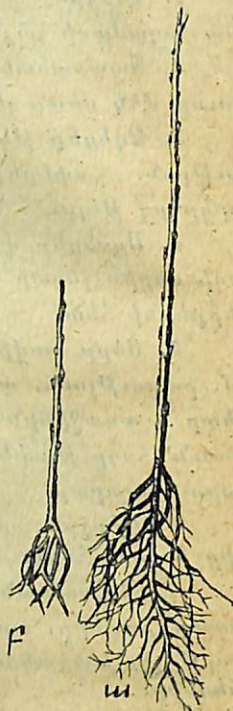
4. Հողամասի լայնությամբ ծալրից պինդ ձգեցեք թելը, թելի լերկարությամբ փորեցեք 25-30 սմ. խորությամբ առու: Թելը պետք է հասնի առվի պատի հենց լեզերքին, և առվի աջ պատը պետք է լինի կատարելապես ուղղահայաց:

5. Վերցրեք տնկիները և սուր սեկատորով կամ դանակով կարճացրեք նրանց արմատներն այնպես, վոր ֆնա 7-10 սմ. լերկարության (տես նկ. № 16 բ):

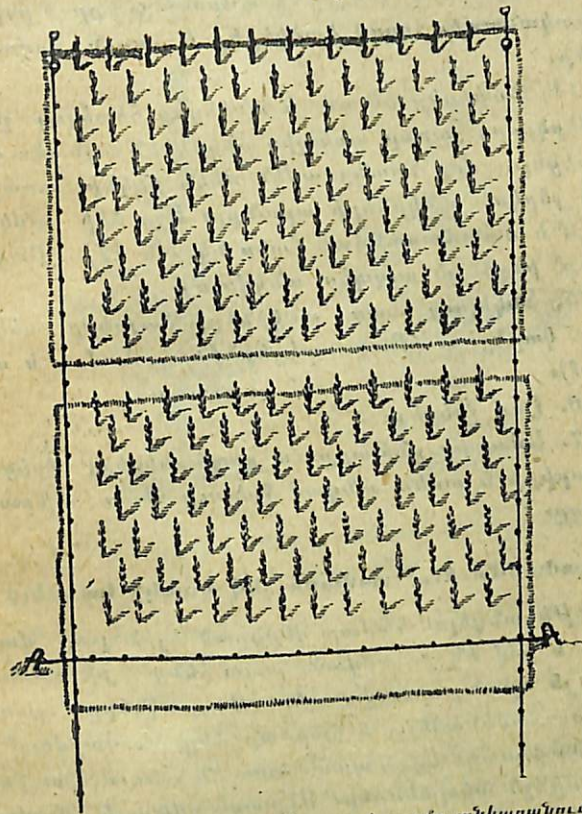
6. Դուլլի մեջ ջրով խառնեցեք կավը կովի թարմ նաղրի հետ այնպես, վոր ստացվի մածուցի խտությամբ մի շաղախ:

7. Թաթախեցեք տնկիների արմատները զրա մեջ:

8. Լավ զննեցեք տնկին, նկ. 16. ա) Միտոյա լավ ուշադրութուն դարձրեք արմատների և ցողունի գույների վրա. մատներն ու վոստը կարճացրեցեք այն տեղը, վորտեղ փոխվում է գույնը. այդ տեղը կոչվում է արմատավզիկ:



9. Տնկիները դրեք թելի վրա արված նշանների մոտ:



նկ. 17. Պատվաստակալների դասավորումը տնկարանում:

10. Տնկին դրեք առվի պատին այնպես, վոր արմատավզիկը ֆնա հողի բերնին:

11. Ծածկեցեք արմատները հողով:

12. Վոտքով թեթև կերպով պնդացրեք հողը տնկու շուրջը:

13. Այս ձևով տնկեցեք ամբողջ շարքը, բոլորը վերջնականապես հողով ծածկեցեք և առուն հավասարեցրեք:

14. Չափեցեք 80 սմ. և տնկեցեք հետևյալ շարքը: Յերկրորդ շարքը տնկելիս տնկիներն այնպես դասավորեցեք, վոր նրանց ամեն մեկն ընկնի առաջին շարքի յերկու տնկիների արանքը: Այս ձևի տնկելը կոչվում է **ԵԱԽԱՄԱՅԱՆԱՅ** (տես նկ. № 17), (Բացատրեցեք՝ ինչո՞ւ լե այդպես տնկվում):

15. Տնկելուց հետո տնկիների ծայրերը սեկատորով կտրեցեք: (Բացատրեցեք՝ ինչո՞ւ համար է այդ արվում):

16. Լավ ջրեցեք:

17. Ամառվա ընթացքում քաղհանեցեք, ջրեցեք ըստ կարիքի և ամեն անգամ ջրելուց հետո փխրացրեք հողը:

III բաժանմունք. Պատվաս յեվ պսակի կազմելը

Յեթե տնկելու համար վերցրած ելին լավ վայրակներ և լավ են խնամված, ապա հենց այդ ամառը կարելի յե նրանց պատվաստել: Վայրակները պատվաստելու ամենահեշտ և հարմար ձևը համարվում է աչքապատվաստը: Աչքապատվաստ են անում հուլիսի վերջից մինչև սեպտեմբեր: Աչքապատվաստի ժամանակ ամենազլխալորն այն է, վոր կեղևը հեշտ բաժանվի փայտանյութից. դրա համար աչքապատվաստից միքանի որ առաջ վայրակները լավ ջրում են և փխրացնում են հողը, վորպեսզի վայրակները լինեն

ավելի հյութալի: Աչքապատվաստը կատարում են հենց ավելի հյութալի: Աչքապատվաստը կատարում են հենց հողին մոտիկ տեղում վայրակի հյութալի կողմից, ուստի նրա ներքին մասի մոտի բոլոր ճյուղերը պո-



Նկ. 18. Վայրակներ նախքան ներքին վոտերը կտրելը և կտրելուց հետո:

կում են, վորպեսզի չխանգարեն աշխատանքի ժամանակ (տես նկ. № 18):

Վայրակների շիվերի մի մասը կտրում են, վորպեսզի կանգնեցնեն աճումը, և սննդահյութներն ուղղվեն դեպի պատվաստը: Տաս ուրից հետո ստուգում են՝ բոլորն արդյոք բռնել են, և չբռնածներին նորից պատվաստում են: Հաջող բռնածների կապերը պոկում են և նորից են կտրում ավելի ալատ:

Հետևյալ գարնանը, մինչև աչքերի բացվելը, բոլոր հաջող պատվաստված տնկիները կտրում են՝

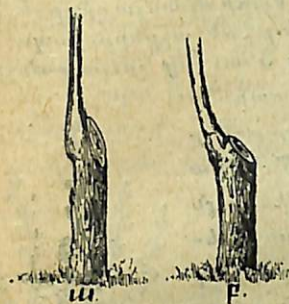
Թողնելով պատվաստից վերև 10 սմ. լերկարուծյամբ մի կտոր—չոփ: Չոփի վրայի բոլոր աչքերը պոկում են, վորպեսզի պատվաստված աչքը զարգանա, հակառակ դեպքում կզարգանան չոփի վրայի աչքերը, և պատ-



Նկ. 19. Չոփին կապած միամյա աչքապատվաստ:

վաստված աչքը կամ բոլորովին կչորանա կամ շատ թուլ կմնա: Յերբ աչքից դուրս լեկած շիվը կերկարի և կդառնա 15-20 սմ., նրան կապում են չոփին ճլուպով կամ ռաֆիայով, վորպեսզի քամուց չկոտրվի (տես Նկ. № 19): Կապում են 8-ի նման, ինչպես ալդ ցուլի չոփին: Ոգոստոսի սկզբին սուր դանակով չոփը կըտ-

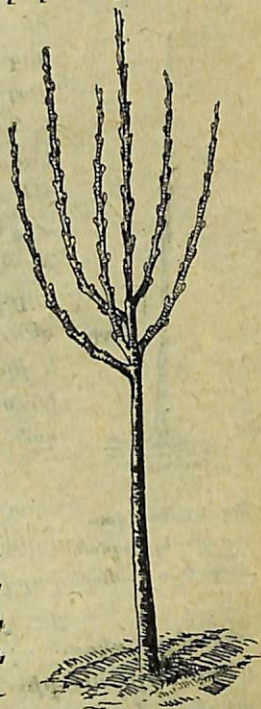
բում են հենց պատվաստին մոտիկ տեղից (տես Նկ. № 19, 20): Աշնան վերջին վերքը կլավանա: Շատ շուգ տեղերում կարելի չի վերքերին քսել մածիկ, վորպեսզի պատվաստակալը չչորանա: Մեկ ամսով ընթացքում լավ խնամքի դեպքում



Նկ. 20. ա) ինչպես չոփաք
ի կտրել: բ) ինչպես պետք
ի կտրել:

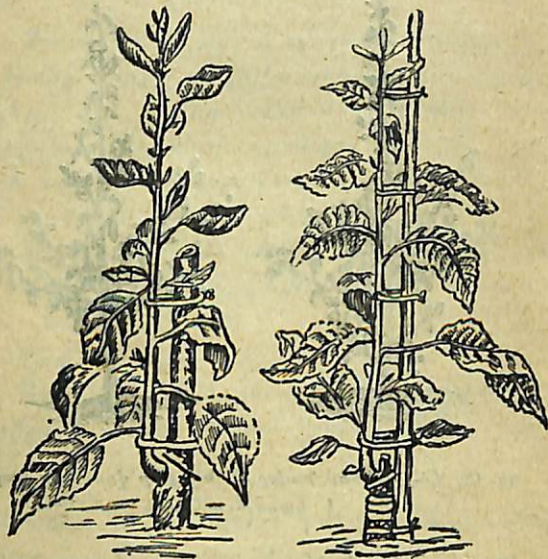
պատվաստացուն կկարողանա լավ մեծանալ աճել և յերբեմն նույնիսկ սկսում է ճյուղակալել:

Հետևյալ գարնանը մինչև բողբոջների բացվելն սկսում են ծառի պսակը կաղմել: Վորպեսզի ծառը լավ բերք տա, և վորպեսզի ստացվեն խոշոր, գեղեցիկ պտուղներ, անհրաժեշտ է, վոր ծառի պսակի ներսն ազատ կերպով մտնեն ուղ, լույս և տաքություն: Իսկ վորպեսզի ողը, լույսը և տաքությունը հավասար



Նկ. 21. Յերկամյա պատվաստ պատվաստ տեղաթափից հետո:

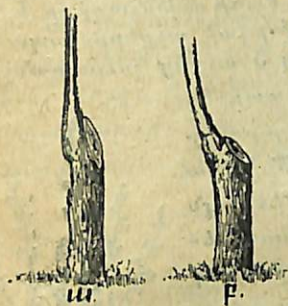
Թողնելով պատվաստից վերև 10 սմ. լերկարուծյամբ մի կտոր—չոփ: Չոփի վրայի բոլոր աչքերը պոկում են, վորպեսզի պատվաստված աչքը զարգանա, հակառակ դեպքում կգարգանան չոփի վրայի աչքերը, և պատ-



Նկ. 19. Չոփին կապած միամյա աչքապատվաստ:

վաստված աչքը կամ բուրբուկին կշորանա կամ շատ թույլ կմնա: Յերբ աչքից դուրս լեկած շիվը կերկարի և կդառնա 15-20 սմ., նրան կապում են չոփին ճլուպով կամ ուաֆիաջով, վորպեսզի քամուց չկոտրվի (տես Նկ. № 19): Կապում են 8-ի նման, ինչպես աղբ ցուլից և տրված նույն նկարի վրա, վորպեսզի շիվը չքսվի չոփին: Ոգոստոսի սկզբին սուր դանակով չոփը կըտ-

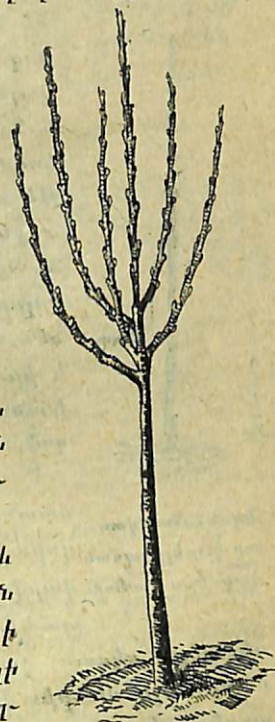
րում են հենց պատվաստին մոտիկ տեղից (տես Նկ. № 19, 20): Աշնան վերջին վերքը կլավանա: Շատ շուգ տեղերում կարելի չի վերքերին քսել մածիկ, վորպեսզի պատվաստակալը չշրանա: Մեկ ամսովա ընթացքում լավ խնամքի դեպքում



Նկ. 20. ա) ինչպես չոփաբ և կտրել: բ) ինչպես պետք և կտրել:

պատվաստացուն կկարողանա լավ մեծանալ աճել և յերբեմն նույնիսկ սկսում և ճյուղա-կալել:

Հետևյալ գարնանը մինչև բողբոջները բացվեն սկսում են ծառի պսակը կաղմել: Վորպեսզի ծառը լավ բերք տա, և վորպեսզի ստացվեն խոշոր, գեղեցիկ պտուղներ, անհրաժեշտ և, վոր ծառի պսակի ներսն ազատ կերպով մտնեն ող, լույս և տաքություն: Իսկ վորպեսզի ողը, լույսը և տաքությունը հավասար-



Նկ. 21. Յերկամյա պատվաստված տե-րևաթափից հետո:

րաչափ թափանցեն, անհրաժեշտ ե, վոր ծառի բոլոր ճյուղերը նախեն տարրեր կողմեր, իրար շվաք չանեն, իրար չքավեն և իրար հետ չխաչվեն (տես նկ. № 21): Յեթե մենք վերցնենք վորևե ծառի միամյա շիվը և նախնք, թե ինչպես են դասավորված աչքերը, ապա կըտեսնենք, վոր իրար հետևող 5 աչքից յուրաքանչյու-

րը հաջում ե տարրեր կողմ, իսկ վեցերորդը գալիս ե առաջինի վրա և հաջում ե միևնույն կողմը: Այսպիսով, չեթե մենք այդ հինգ աչքերից շիվեր ստանանք, ապա նրանք բոլորն ուղղված կլինեն տարրեր կողմեր և իրար շվաք անել ու խանգարել չեն կարողանա:

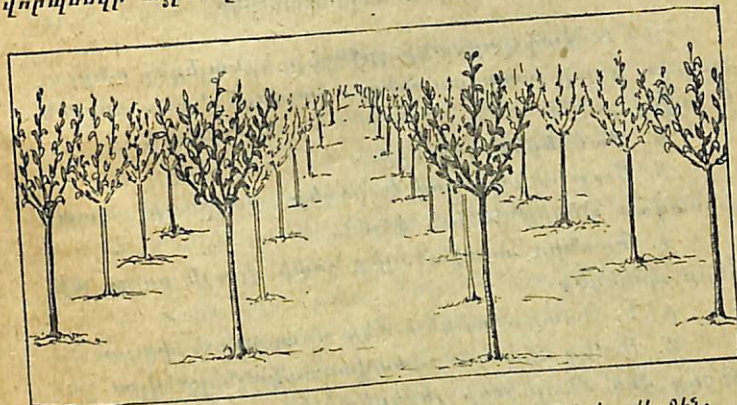
Այդպիսի պսակ

ստանալու համար սո. նկ. 22. Պատվաս. տը կտրելը պսակ վորաբար աչապես են կազմելու համար, վարվում: Միամյա պատվաստակալի վրա գետնից սկսած չափում են մեկ մետր, այդ մետրից վերև հաշվում են աչքերը և վեցերորդ աչքից վերև չափում են ելի 10 սմ., քնացած բոլորը կտրում են (տես նկ. № 22). վերին 10 սմ. տարածության վրա



Նկ. 23. Յերկամյա պատվաստ. ցույց ե տրված, թե ինչպես պիտի կարճացնել ներքևի շիվերը:

պոկում են բոլոր աչքերը: վերին 6 աչքից աճում են ուժեղ շիվեր, վորոնցից կազմում են պսակը (տես նկ. № 23): Ամենավերին, վեցերորդ շիվը, յերբ նա կհասնի 15-20 սմ. յերկարության, կապվում ե չոփին, վորպես- ղի ուղիղ դեպի վեր աճի և դառնա բնի շարունակու- թյունը: վերին 6 շիվերից ներքև աճող շիվերը 5-10 սմ. դառնալուց հետո նրանց ծաղիկները կտրում են, վորպեսզի ալկա չմեծանան (տես նկ. № 23): Ոգոս-



Նկ. 24. Յերկամյա պատվաստներ տնկալանում ամառվա վերջին:

տոսին սուր դանակով նրանց ամբողջովին կտրում են: Հենց այդ ժամանակ ել կտրում են այն չոփը, վորին կապված եր վերին շիվը: Իսկ ինչո՞ւ համար են թողնում րեքքին շիվերը մինչև ամառվա կեսը. նրա հա- նում րեքքին շիվերը մինչև ամառվա կեսը, բնին և դարձը- մար, վորպեսզի անունդ հասցնեն ջահել բնին և դարձը- նեն նրան ավելի հաստ և ամուր (տես նկ. № 24):

Նույն տարվա աշնանից կամ հետևյալ տարվա ցարնանից ծառերը կարելի չե արդեն հանել և տնկել:

մշտական տեղում: Յեթե ծառերն այս կամ այն պատ-
հասով թուլ են զարգացել, լավ պսակ չի ստացվել,
այն ժամանակ նրանց թողնում են տնկարանում ևս
մեկ տարի: Տնկարանից բաց թողնված ծառը պետք է
ունենա 5-6 լավ զարգացած ճյուղ և խիտ ու առողջ
արմատներ:

Գործնական աշխատանքներ

ա) 1. Վաղ գարնանը շրջեցեք և նայեցեք անցյալ
տարվա բոլոր պատվաստները, հաշվեցեք՝ վճիռ տոկոսն
է հաջող բռնել:

2. Քանդեցեք կապերը:

3. Սուր սեկատորով կտրեցեք վայրակի պատ-
վաստված տեղից 10 սմ. վերև:

4. Դրանից առաջանալիք չոփի վրայի բոլոր աչ-
քերը պոկեցեք:

բ) 1. Պատրաստեցեք մեկ մետրաչափ փայտ:

2. Ուժեղ միամյա պատվաստակալների վրա չա-
փեցեք մեկ մետր հողի յերեսից վեր:

3. Մեկ մետրից վերև հաշվեցեք 6 աչք. դիտեցեք՝
խնչպես են նրանք դասավորված:

4. Վեցերորդ աչքից վերև չափեցեք 10 սմ., պո-
կեցեք նրա վրայի բոլոր աչքերը:

5. Այդ 10 սմ.-ից վերև յեղածը կտրեցեք:

գ) 1. Աշնանը կամ գարնանը տնկարանում հանե-
ցեք բոլոր լավ պսակ ունեցող ծառերը:

2. Զոկեցեք լավ զարգացած ճյուղեր և արմատ-
ներ ունեցողները մշտական տեղում տնկելու համար:

3. Մնացածը նորից տնկարանում տնկեցեք:

դ) Յերբ բոլոր աչքերը կմեծանան և շիվերը կդառ-
նան 10-15 սմ.:

1. Անցյալ տարվա աչքապատվաստը կապեցեք
չոփին ութաձև:

2. Պսակ կազմվելու նպատակով կտրված պատ-
վաստակալի վերին ճյուղը կապեցեք չոփին ութաձև:

3. Նույն ծառերի ցողունի վրա վերևի 6 աչքից
ներքև աճած շիվերի մայրերը կտրեցեք (նկ. № 24):

ՀԱՐՅԵՐ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Զեր շրջանում տնկարան կա:

2. Վճրտեղից են վերցնում տնկիներ այժմ և

վճրտեղից էլին վերցնում առաջ:

3. Իրենք գլուղացիները տնկիներ մեծացնում են
թե վոչ:

4. Յեթե ալո, ապա ինչպես (պատվաստում են
անտառի կամ այգու մացառներից):

5. Ինչ ձևով են պատվաստում:

6. Ինչ ինչամբ են տանում պատվաստելուց նետո:

7. Պսակի կազմվելու վրա ուշադրութուն դա-
ձընում են:

8. Յեթե շրջանում տնկարան կա, այցելեցեք և
մանրամասն ծանոթացեք աշխատանքների հետ:





ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0280805

А. ВЕРМИШЯН

19.941

Руководство по пло-
водству



ԳԻՆԸ 15 ԿՈՊ.